ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Έρνστ Τούγκενχατ, Γιατί ο πόλεμος;

Σε τι έγκειται το πρόβλημα της ειρήνης; Όλοι εύχονται την ειρήνη και το ζητούμενο είναι απλώς να βρούμε το μέσο για να φτάσουμε πιο εύκολα σε αυτήν; Οι διάφοροι πόλεμοι όμως στον πλανήτη δείχνουν άλλη μια φορά ότι είναι πολλοί ανάμεσά μας αυτοί που, κάπου βαθιά μέσα τους, απολαμβάνουν τον πόλεμο. Ο πόλεμος είναι η υποτροπή σε αυτό που αποκαλείται φυσική κατάσταση όπου, σύμφωνα με τον Χομπς, «ο άνθρωπος είναι λύκος για τον άνθρωπο». Αυτή η περιγραφή είναι εύστοχη, αλλά είναι προσβλητική για τους λύκους, γιατί ούτε αυτοί ούτε άλλα ζώα του ίδιου είδους –με εξαίρεση ακριβώς τον άνθρωπο– δεν σκοτώνουν τα μεν τα δε. Πιστεύω ότι είναι δυνατό να κατανοήσουμε γιατί συμβαίνει αυτό.

Τα άλλα ζώα δε γνωρίζουν την κοινωνικοποίηση. Η κοινωνικοποίηση προσφέρει στον άνθρωπο πολλά πλεονεκτήματα και απλοποιεί τη ζωή του, του προσφέρει την ασφάλεια και ίσως την κουλτούρα, αλλά συνεπάγεται επίσης, όπως έδειξε ο Φρόιντ, την αναγκαιότητα για τον άνθρωπο να απαρνηθεί την αγριότητα που μπορούμε να παρατηρήσουμε στα παιδιά, αγριότητα η οποία αποτελεί ασφαλώς μέρος της ύπαρξής μας, πλάι στην κατάσταση της κοινωνικοποίησης και απωθείται από αυτήν. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε το ότι η κατάσταση που επιτρέπει ή ακόμη και επιτάσσει αυτό που απαγορεύεται πιο αυστηρά στην πολιτισμένη ζωή –το φόνο– διατηρεί στα μάτια μας μια θελκτική όψη. Όλοι μας έχουμε γνωρίσει, σε διαφορετικούς βαθμούς, αδικίες στη ζωή μας και το γεγονός του φόνου αποτελεί την πιο ικανοποιητική εκδίκηση. Γι' αυτό οι πόλεμοι, ανεξάρτητα από την αξιολόγηση των στόχων τους, φαίνεται να έχουν για μας μια θετική συγκινησιακά πλευρά.

Υπάρχει και ένας δεύτερος παράγοντας, που δεν νομίζω ότι είναι τόσο καθολικός, αλλά που είναι και αυτός αρκετά διαδεδομένος. Θα τον αποκαλέσουμε παράγοντα του ανταγωνισμού ή «ποδοσφαιρικό παράγοντα». Πολλοί είναι αυτοί ανάμεσά μας οι οποίοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους λιγότερο ως πρόσωπα και περισσότερο ως μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας, ως πολίτες της Βαλένθια ή του Βερολίνου, ως Ισπανοί ή Γερμανοί. Δεν αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας απλώς ως τα μέλη μιας τέτοιας ομάδας, αλλά διαφοροποιούμαστε από άλλες ομάδες και οριζόμαστε σε σχέση με αυτές. Από τη στιγμή τώρα που αυτές οι ταυτίσεις δεν συνυπάρχουν ειρηνικά (πράγμα που θα ήταν εξίσου δυνατό), αλλά γίνονται αντιληπτές υπό το πρίσμα της υπεροχής ή της κατωτερότητας, η αντίληψη που έχει ένα πρόσωπο για την ομάδα ή το έθνος του μεγαλώνει, όταν έρχεται η νίκη σ' ένα παιχνίδι ή σε έναν πόλεμο.

Πέραν τούτου, το συναίσθημα ότι δεν εκτιμούν την αξία σου ή ότι σε περιφρονούν (και γι' αυτό οδηγείσαι στη σύγκρουση ή τον πόλεμο) δεν μπορεί να πάψει παρά στο βαθμό που παύει η αδικία στη δομή της κοινωνίας. Ο πρώτος λόγος που έχουμε να απολαμβάνουμε τον πόλεμο, αυτός που συνδέεται με την επιθυμία να επιστρέψουμε στη φυσική κατάσταση, θα μπορούσε και αυτός να ακυρωθεί αν καταργούνταν οι δομικές αδικίες της κοινωνίας μας. Πράγματι, αν η απόλαυση της αγριότητας οφείλεται κατά πρώτο λόγο στην ανάγκη μας για εκδίκηση και αν αυτή η ανάγκη προέρχεται από τις αδικίες που πιστεύουμε ότι έχουμε υποστεί, τότε μια κατάργηση των κοινωνικών αδικιών θα συνέβαλε στον περιορισμό της απόλαυσης που μας παρέχει η φυσική κατάσταση. Θα μπορούσαμε συνεπώς να πούμε ότι, στο βαθμό που το πρόβλημα της ειρήνης έγκειται στην κλίση των ανθρώπων να απολαμβάνουν τον πόλεμο, η απάντηση στο ζήτημα της ειρήνης θα βασιζόταν στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Φυσικά το πρόβλημα της ειρήνης δεν συνδέεται μόνο με αυτήν την κλίση. Υπάρχουν ιδιαίτερα και δύο άλλες προϋποθέσεις. Η μια είναι η ιδεολογία στο όνομα της οποίας διεξάγεται ο πόλεμος. Εννοώ εδώ το λόγο που επικαλείται ένα κράτος για να μπει σε

πόλεμο, λόγο ο οποίος σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις διαθέτει μια ηθική σημασία γι' αυτούς που πιστεύουν σε αυτόν. Στους προηγούμενους αιώνες ο λόγος που επικαλούνταν δεν ήταν υποχρεωτικά ηθικός, μπορούσε απλώς να συμπίπτει με το συλλογικό συμφέρον του έθνους. Αλλά, αν λογαριάσουμε την αυξανόμενη ωμότητα και τον ολοκληρωτισμό των πολέμων του αιώνα μας δεν είναι πλέον αποδεκτός ένας λόγος που δεν θα είναι ηθικός. Το γεγονός είναι ότι οφείλουμε πάντα να έχουμε ένα ιδεολογικό λόγο για τον πόλεμο και ότι αυτός ο λόγος πρέπει στην εποχή μας να είναι ένας ηθικός λόγος.

Όσο για το δεύτερο λόγο που δικαιολογεί το ξέσπασμα ενός πολέμου, αυτός προκύπτει προφανώς από τα συμφέροντα των ομάδων που βρίσκονται στην εξουσία, των στρατιωτικών ηγετών ενός κράτους, των βιομηχάνων, των κατασκευαστών όπλων ιδιαίτερα και φυσικά της πολιτικής τάξης που κυβερνάει. Σε όλα αυτά προστίθεται και αυτό που η κυβερνώσα πολιτική τάξη και ο ίδιος ο λαός θεωρούν ως εθνικό τους συμφέρον. Πιστεύω συνεπώς ότι αυτοί οι τρεις παράγοντες πρέπει να συνενώνονται για να ξεσπάσει ένας πόλεμος, πρώτα μια ανθρώπινη διάθεση που υπάρχει πάντοτε, έπειτα η αληθινά αποτελεσματική αιτία, δηλαδή τα συμφέροντα αυτών που κατέχουν την κρατική εξουσία και τέλος το ιδεολογικό κίνητρο.

Έρνστ Τούγκενχατ, «Γιατί ο πόλεμος», μετάφραση Κατερίνα Δασκαλάκη, εκδόσεις Εστίας, Αθήνα 2006, σελ. 56-57

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Γιάννης Ρίτσος, Ειρήνη (απόσπασμα)

Στον Κώστα Βάρναλη

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.
Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.
Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα,
είναι η ειρήνη.

Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια
μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια του γεμάτο φρούτα
κ' οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του
είναι όπως οι σταγόνες του σταμνιού που παγώνει το νερό στο παράθυρο,
είναι η ειρήνη.

Όταν οι ουλές απ' τις λαβωματιές κλείνουν στο πρόσωπο του κόσμου
και μες στους λάκκους που 'σκαψαν οι οβίδες φυτεύουμε δέντρα
και στις καρδιές που 'καψε η πυρκαϊά δένει τα πρώτα της μπουμπούκια η ελπίδα
κ' οι νεκροί μπορούν να γείρουν στο πλευρό τους και να κοιμηθούν δίχως παράπονο
ξέροντας πως δεν πήγε το αίμα τους του κάκου,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι η μυρωδιά του φαγητού το βράδι,
τότε που το σταμάτημα του αυτοκίνητου στο δρόμο δεν είναι φόβος,
τότε που το χτύπημα στην πόρτα σημαίνει φίλος,
και το άνοιγμα του παράθυρου κάθε ώρα σημαίνει ουρανός
γιορτάζοντας τα μάτια μας με τις μακρινές καμπάνες των χρωμάτων του,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κ' ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει.
Τότε που τα στάχυα γέρνουν τόνα στ' άλλο λέγοντας: το φως το φως, το φως,
και ξεχειλάει η στεφάνη του ορίζοντα φως
είναι η ειρήνη.

Τότε που οι φυλακές επισκευάζονται να γίνουν βιβλιοθήκες,
τότε που ένα τραγούδι ανεβαίνει από κατώφλι σε κατώφλι τη νύχτα
τότε που τ' ανοιξιάτικο φεγγάρι βγαίνει απ' το σύγνεφο
όπως βγαίνει απ' το κουρείο της συνοικίας φρεσκοξυρισμένος ο εργάτης το Σαββατόβραδο
είναι η ειρήνη. (…)

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ Α

Να γίνει συνοπτική απόδοση των τριών (3) πρώτων παραγράφων του κειμένου σε 70-80 λέξεις.

(Μονάδες 15)

ΘΕΜΑ Β

Β1. Ποιες αιτίες του πολέμου εντοπίζει ο συγγραφέας στο κείμενο;

(Μονάδες 15)

Β2. Στο κείμενο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εναλλακτικά διάφορα πρόσωπα συγγραφής. Να εντοπίσετε τη χρήση των κειμενικών δεικτών του α’ ενικού και του α’ πληθυντικού προσώπου με δύο (2) αναφορές για το καθένα στο κείμενο και να καταδείξετε τους λόγους που ο συγγραφέας προβαίνει στη χρήση των συγκεκριμένων ρηματικών προσώπων.

(Μονάδες 10)

Β3.

α. Πώς επιτυγχάνεται η συνεκτικότητα ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη παράγραφο του κειμένου; (5 μ.)

β. «Η κοινωνικοποίηση προσφέρει στον άνθρωπο πολλά πλεονεκτήματα και απλοποιεί τη ζωή του»: Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης και να τραπεί στην αντίθετη της. Για ποιους λόγους επιλέγεται το ένα ή το άλλο είδος σύνταξης; (5 μ.)

γ. Να βρεθεί στο κείμενο ένα σημείο επίκλησης στην αυθεντία και να δικαιολογηθεί η χρήση του. (5 μ.)

(Μονάδες 15)

ΘΕΜΑ Γ

Ποια είναι τα ευεργετικά αποτελέσματα για την ανθρώπινη ζωή, που αποδίδει στην Ειρήνη ο ποιητής Γ. Ρίτσος; Με ποια εκφραστικά μέσα τα προβάλλει; (150-200 λέξεις)

(15 μονάδες)

ΘΕΜΑ Δ

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ειρήνης οργανώνεται στο πνευματικό κέντρο του Δήμου σας μια εκδήλωση για την ευαισθητοποίηση των πολιτών στη διαφύλαξή της. Ως εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας καλείστε με ομιλία σας να προτείνετε τρόπους με τους οποίους η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση φιλειρηνικών ή

αντιπολεμικών αισθημάτων και αντιλήψεων στους νέους ανθρώπους. (350 λέξεις)

(Μονάδες 30)

Επιμέλεια - Συγγραφή:

Κ. Καρεμφύλλης, Φιλόλογος

Ελληνογαλλική Σχολή Καλαμαρί, Θεσσαλονίκη